

ULUSLARARASI MEVLİD-İ NEBİ SEMPOZYUMU
“PEYGAMBERİMİZ, İMAN VE İSTİKAMET”
13-14 EKİM 2023
ANKARA

SEMPOZYUM KURULLARI

Sempozyum Onursal Başkanı

Prof. Dr. Ali ERBAŞ, Diyanet İşleri Başkanı

Sempozyum Bilim Kurulu

Prof. Dr. Abdurrahman HAÇKALI, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Prof. Dr. Huriye MARTI, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Doç. Dr. Selim ARGUN, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Doç. Dr. Enver Osman KAAAN, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Prof. Dr. Ali AVCU, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Prof. Dr. Eyüp BAŞ, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Prof. Dr. Hacı Mehmet GÜNAY, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Prof. Dr. Halis AYDEMİR, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Prof. Dr. Ömer KARA, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Prof. Dr. Soner GÜNDÜZÖZ, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Doç. Dr. Fatih KURT, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Doç. Dr. Sevde DÜZGÜNER, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye

Prof. Dr. Ali Osman KURT, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Hasan Kâmil YILMAZ, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Muhammet Şevki AYDIN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Mustafa AĞIRMAN, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Mustafa KARATAŞ, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Mustafa SİNANOĞLU, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Mürteza BEDİR, İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), Türkiye

Prof. Dr. Saffet KÖSE, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Ahmet ÜNSAL, KKTC Din İşleri Başkanlığı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Prof. Dr. Erdal TOPRAKYARAN, Eberhard Karls Universitat Tübingen, Almanya
Prof. Dr. Merdan GÜNEŞ, Osnabrück Üniversitat, Almanya
Prof. Dr. Ruggero Vimercati Sanseverino, Eberhard Karls Universitat Tübingen, Almanya
Doç. Dr. Ahmet Niyazov, Azerbaycan İlahiyat Enstitüsü, Azerbaycan
Doç. Dr. Elnure Azizova, Azerbaycan İlahiyat Enstitüsü, Azerbaycan
Doç. Dr. Sultanmurat Abzhalov, Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi, Kazakistan
Dr. Sayed Ahmad Hashemi, Celalabad Üniversitesi, Afganistan
Dr. Damir Muhetdinov, Moskova İslam Enstitüsü, Rusya

Sempozyum Düzenleme Kurulu

Doç. Dr. Burhan İŞLİYEN (Başkan)
Dr. Şaban KONDİ
Ahmet ÜNAL
Cemalettin GEZGİÇ
Cemalettin NAZLIOĞLU
Fatih AKKOCA
Ahmet Şakir UZUN
İsmail ARABACI
Musa SAYGILI

I. OTURUM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Huriye MARTI
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

HADİSLERİN IŞIĞINDA İSTİKAMET KAVRAMI

Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölümü
huseyin.akyuz@hbv.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5633-3507.

Özet

İslâm ahlâk kültüründe istikametın önemi büyüktür. Kur'ân ve sünnette, istikamete sıkça vurgu yapılmıştır. Buradan hareketle çalışmada; maddi ve manevî bütün işlerin kemal derecesine yükselmesini sağlayan *istikamet* kavramının semantik sahası ele alınmış, bu kavramın sadece sözlük ve câhiliye dönemi şiirlerindeki verileriyle yetinilmemiş, ayet ve hadislerde ona yüklenen yeni anlamlar da ortaya konulmuştur. Metodik olarak önce doküman analiz yöntemiyle istikamet kelimesi ve türevlerinin geçtiği otuz dört rivayet tespit edilmiş, sonra bu rivayetlerde geçen istikamet kelimesinin Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından ilk muhataplarına hangi manalarda taşındığı irdelenmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) söz konusu lafzı din diline aktarırken hangi kaynaktan yararlandığı da ayrıca sorgulanmıştır. Neticede hadislerde, istikamet lafzına Kur'ân'dan mülhem yeni anlamlar yüklendiği görülmekle birlikte istikametın 'kalp, dil, iman, ahlâk, din ve siyasette istikamet' gibi birden fazla şekillerine de rastlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İstikamet, Hz. Peygamber (s.a.v.), Hadis, Sünnet, Câhiliye Dönemi.

THE CONCEPT OF İSTİQĀMAH IN THE LIGHT OF HADİTHS

Abstract

Istiqāmah has a great importance in Islamic ethical culture. The Qur'ān and Sunnah frequently emphasize the importance of istiqāmah. From this point of view, in this study the semantic field of the concept of istiqāmah, which enables all material and spiritual works to rise to the degree of perfection (kamāl), has been discussed. Not only the dictionary and the poetry of the jāhiliyyah period, but also the new meanings attributed to the concept in verses and hadīths have been revealed. Methodically, first, thirty-four narrations in which the word istikamet and its derivatives were mentioned were identified through document analysis. Then, the meanings of the word istiqāmah in these narrations, which were conveyed by the Prophet (pbuh) to his first interlocutors, were analyzed. The sources from which the Prophet (pbuh) utilized the word in the language of religion were also questioned. As a result, though it is seen that the hadīths attribute new meanings to the word istiqāmah inspired from the Qur'ān, more than one form of istiqāmah such as istiqāmah 'in heart, tongue, faith, morality, religion and politics' has also been encountered.

Keywords: Istiqāmah, Prophet (pbuh), Hadīth, Sunnah, Jāhiliyyah Period.

KUR'AN PERSPEKTİFİNDEN İMAN, AMEL VE AHLÂK İLİŞKİSİ

Doç. Dr. Abdulkadir KARAKUŞ

Siirt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı
Siirt University, Faculty of Theology, Tafsir Department, Siirt, Türkiye.

Mail: akarakus@siirt.edu.tr

Orcid: 0000-0003-2387-2402

Özet

Allah insanları iyilik ve kötülük yapmaya aynı oranda istidatlı olarak yaratmış, onları, gönderdiği peygamberler ve indirdiği kitaplar vasıtasıyla uymaları gereken kurallar çerçevesinde hayır ve iyiliklere yönlendirmiş, bu yönelişe rehberlik yapacak akıllı ve iradeyi de onlara lütfetmiştir. Şems Süresi'nde yer alan "Nefsini arındıran elbette kurtuluşa ermiştir. Onu kötülöklere boğan da ziyan etmiştir" mealindeki ayetler, insanların, ilahî ilkelere kulak vererek kendilerini ahlâk üzerinden inşa etmelerinin önemini çok güzel bir şekilde ortaya koymuştur.

Allah'ın Kur'an'da beyan ettiği her ilke, insanların dünyada huzur ve mutluluk içinde yaşamasını temin eden önemli unsurlardır. Allah'a imanla başlayıp imanın gerektirdiği çeşitli ibadetler ve sosyal hayatımızı tanzim eden ilkeler ihtiva eden Kur'ânî beyanlar, insanların ahlâklı olmasının yollarını gösteren ilahî yasalardır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in ahlâkının nasıl olduğuna dair bilgi isteyenlere Hz. Âişe'nin, "Siz hiç Kur'an okumuyor musunuz? Onun ahlâkı Kur'an'dı" şeklinde cevap vermesi, Kur'an ilkelerinin, insanlara ahlâklı olmayı öğreten rolüne işaret etmektedir.

Bu yönüyle Kur'an, bünyesinde barındırdığı emir ve yasaklar itibarıyla muhataplarının şahsiyetini, ahlâk üzerinden inşa etmeyi gaye edinmiş bir kitaptır. Nitekim ahlâk, önemli bir kavram olarak Kur'an'ın öğretileri arasında yerini almış ve emirlerine uyup yasaklarından kaçınanları ahlâklı insanlar olarak inşa ve ihya etmiştir. Hz. Peygamber'in: "Ben güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim." şeklindeki beyanı, ahlâk olmadan dinin eksik kalacağına, gerçek anlamda bir dindarlıktan söz edilemeyeceğine güçlü bir vurgu yapmaktadır. Bu sebeple Kur'an; iman, amel ve ahlâkı birbirinden ayırmaksızın bir bütün olarak değerlendirir ve bu üç olgunun birbirinin ayrılmaz parçası olduğunu her vesileyle öne çıkarır. Bir örnek üzerinden anlatmak gerekirse, iman insanları Allah'a güvenip dayanmaya ve yarattıklarına güven vermeye, Allah'ın huzuruna çıkıp kılınan namazlar kötülöklere uzaklaştırmaya, zekât arınmaya, hac tüm müminlerle bir ve beraber olmaya çağırarak ahlâkî olgunluğa ulaşmanın yollarını göstermektedir.

Bu araştırmada, Kur'an'ın ahlâk kavramına yüklediği anlam üzerinde durulmuş; Hz. Peygamber'in örnekliliği de göz önünde bulundurularak iman ve amelin ahlâkla olan ilişkisine ve ahlâklı bireyler yetiştirme hedefine işaret edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, İman, Amel, Ahlâk.

THE RELATIONSHIP BETWEEN FAITH, DEEDS AND MORALITY FROM THE PERSPECTIVE OF THE QUR'ĀN

Abstract

Allah created human beings equally capable of doing good and evil, guided them to good and good deeds through the prophets He sent and the books He sent down, within the framework of the rules they should follow, and blessed them with the intellect and will to guide this orientation. The Sūrat al-Shams says, "Truly he succeeds that purifies it. And he fails that corrupts it." This verses beautifully demonstrate the importance of people building themselves on ethics by listening to divine principles.

Every principle revealed by Allah in the Qur'ān is an important element that ensures that people live in peace and happiness in this world. The Qur'ānic statements, which begin with faith in God, the various acts of worship required by faith, and the principles that regulate our social life, are divine laws that show the ways for people to be moral. For this reason, Aisha's reply to those who asked for information about the Prophet's morality, "Don't you ever read the Qur'ān? His morality was the Qur'ān," points to the role of the Qur'ānic principles in teaching people to be moral.

In this respect, the Qur'ān is a book that aims to build the personality of its interlocutors through morality in terms of its commands and prohibitions. As a matter of fact, morality has taken its place among the teachings of the Qur'ān as an important concept, and it has built and revitalized those who obey its commands and avoid its prohibitions as moral people. The Prophet said: "I was sent to complete good morals" strongly emphasizes that without morals, religion would be incomplete and there would be no true piety. For this reason, the Qur'ān considers faith, deeds and ethics as a whole without separating them from each other and emphasizes on every occasion that these three phenomena are inseparable from each other. To illustrate with an example, faith calls people to trust and rely on Allah and reassure His creatures, prayers in the presence of Allah to keep away from evil, zakat to purify, and pilgrimage to be one and united with all believers, thus showing the ways to reach moral maturity.

In this study, the meaning that the Qur'ān attributes to the concept of morality is emphasized, and the relationship between faith and deeds with morality and the goal of raising moral individuals are tried to be pointed out by considering the example of the Prophet Muhammad.

Keywords: Tafsīr, Qur'ān, Faith, Deeds, Morality.

İRŞAT VE TEBLİĞ BAĞLAMINDA DİN HİZMETLERİ -DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI ÖRNEĞİ

Dr. Şaban KONDI
Diyanet İşleri Başkanlığı
Din Hizmetleri Genel Müdürü

Özet

Bu bildiriye Diyanet İşleri Başkanlığınca yürütölen irşat ve tebliğ bağlamında din hizmetlerinin geçmişten günümüze geldiği durum ele alınacaktır. İslam tarihinde din hizmetleri sağlam bir kaynağa, kökleri derin ve zengin bir geçmişe ve güçlü bir geleneğe dayanır. Mekke'de Erkam'ın evi, Medine'de Suffa İslamî eğitim, öğretimin ve dinî faaliyetlerin ilk nüvesi olarak görölebilir. Din hizmetleri sadece din eğitimini değil, insanın ruhsal sıkıntı ve huzursuzluklardan kurtulması; bireysel mutluluğun, toplumsal bütünleşmenin ve evrensel barışın sağlanması, dinin doğru anlatılması ve anlaşılması gibi ulvi amaçları taşır. Ülkemizde bu görevi Diyanet İşleri Başkanlığımız, yaygın ve sürdürölebilir şeklide yürötmeye çalışmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığının yüröttöğü din hizmetleri; cami içi ve cami dışı diye iki ayrı alanda gerçekleştirilmektedir. Kuşatıcı bir vizyonla, yurt içi ve yurt dışında sürdürölen faaliyetler insanların dinî konularda ihtiyaç duydukları hizmeti sunmaktadır. Bu bildiriye Diyanet İşleri Başkanlığınca yürötülen cami içi din hizmetlerinde, irşat, vaaz ve hutbelerde üslup ve yöntemi ele alıp bazı tespit ve değerlendirmelerimizi paylaşacağız. Genişleyen cami dışı din hizmetlerinde ortaya çıkan sorunları irdeleyip, irşat ve tebliğ bağlamında Din Hizmetleri Genel Müdürlüğümüzün yüröttöğü cami dışı hizmetlerden bazı örnekler paylaşacağız.

Anahtar Kelimeler: Din Hizmeti, irşad, tebliğ, vaaz, hutbe, cami, yöntem.

KAVRAM OLARAK İSTİKAMET'İN AYET VE HADİSLERE DAYALI

LİNGÜİSTİK BİR İNCELEMESİ

Ensari YENTÜRK

Londra Din Hizmetleri Müşaviri

Özet

İman, küfür, dünya, ahiret, ibadet, isyan, günah, tövbe, hicret, cihad, fetih gibi, İslam inancının üzerine bina inşa edildiği pek çok kavram vardır ve bu kavramlar dinî naslarla tespit ve tebyin edilmiştir. Bu kavramlardan biri de istikamettir.

Etimolojik tahlille م وق kökünden türeyen istikamet kelimesi itidal, ölçülü ve dengeli olmak, değer biçmek, bir usul, tarz, yol, yöntem üzere devam etmek, övmek, sena etmek anlamlarına gelmektedir.

Ayet ve hadislerde de bu anlamlarda kullanıldığını, müfessirlerimizin ayetleri yorumlarken yaptığı açıklamalardan anlıyoruz. Alimlerimiz, dini bir terim olarak istikameti dinin temel ilkelerine uygun biçimde yaşayarak Allah'ın huzuruna, ona sadık ve ahde vefa ile çıkmak; İslâm dışı her türlü inançtan ve sünnete aykırı düşünce ve davranışlardan, bid'at ve hurafelerden uzak durarak Kur'anın ve sünnetin hükümlerine göre yaşamak olarak tanımlamışlardır. Şöyle bir tanım yapmak da mümkündür: İstikamet, imandan sonra amelî alanda ifrat ve tefrite düşmeden, olması gerektiği gibi emirlere ittiba nehiylerden ictinap etmektir ki bu da, imanın saflığını koruma taahhüdünü ifade eder.

İstikamet; imandan sonra ifrat ve tefrite düşmeden dini emirlere sadakatle uymayı ve yasaklardan dengeli bir şekilde, olması gerektiği gibi kaçınmayı gerektirir.

Konuyla ilgili ayette geçen "Emr olunduğun gibi dosdoğru ol" ifadesi, istikametın bir ölçüsünün olması gerektiğine ve bu ölçünün emredilen hayat tarzı olduğuna, bir başka ifadeyle Kur'an ve Sünnet'in belirlediği hayat ilkeleri olduğuna işaret etmektedir.

İstikamet kurallarına uygun yaşamının, bizzat Hz. Muhammed (sav) için bile gerçekten zor olduğunu belirtmek gerekir. İstikametın zorlukları dış baskılardan, toplumsal etkilerden, kişisel zayıflıklardan veya diğer çeşitli faktörlerden kaynaklanabilir. Ancak istikamet için çabalamak, dua ve salih amellerle Allah'tan hidayet ve onun desteğini istemek, İslam inancının temel gerekliliğidir. Nitekim, müminlerin bu zorluklarla başa çıkabilmeleri ve inançlarına olan bağlılıklarında kararlı olabilmeleri için Allah'tan yardım ve sabır istemeleri tavsiye edilmiştir.

A LINGUISTIC STUDY OF ISTIQAMAH AS A CONCEPT BASED ON VERSES AND HADITHS

Ensari YENTÜRK

Counsellor of Religious Affairs

Turkish Embassy in London

Summary

There are many concepts on which the Islamic faith stands, such as *eiman*, *kufir*, *dunya*, *ibadah*, *'isyân*, *zenb*, *tawbah*, *hijrah*, *jihad* and *fath*. These concepts have been determined and explained by religious texts. One of these concepts is *istiqamah*.

Etymologically, the word of *istiqamah*, derived from root of *ق و م*, means steadfastness, correctness, integrity all of which are perceived and performed in moderation, in a measured and balanced manner, appreciating, methodical continuity, praising, extolling.

From the explanations made by our commentators when interpreting the verses, we understand that it is used in these meanings in verses and hadiths. As a religious term, our scholars have defined *istiqamah* as remaining loyal and committed to Allah (swt) by consistently living according to the fundamental tenets of the religion. This implies a deep devotion and dedication to Allah. Practicing *istiqamah* requires living in accordance with the teachings of the Qur'an and the Sunnah (the actions and sayings of the Prophet Muhammad, (pbuh) and involves actively staying away from any beliefs, thoughts, behaviors, innovations, or superstitions that are contrary to the Islamic faith. This signifies a commitment to preserving the purity of faith.

Istiqamah entails faithfully following the religious commands and avoiding what is prohibited in practice after the faith as it should be, in a balanced manner without extremes of exaggeration or negligence (إفراط و تفريط).

The expression in the verse related to the subject, "Remain on a right course as you have been commanded" implies that there should be a measure of *istiqamah*, and this measure is the commanded life style. In other words, they are the principles of life determined by the Qur'an and the Sunnah.

It's worth noting that living in accordance with *istiqamah* can indeed be challenging, even for the Prophet Muhammad (pbuh) himself. The challenges of *istiqamah* may arise from external pressures, societal influences, personal weaknesses, or various other factors. However, striving for *istiqamah* and seeking Allah's guidance and support through prayer and righteous deeds are essential components of the Islamic faith. Believers are encouraged to seek strength and patience from Allah to navigate these challenges and remain steadfast in their commitment to their faith.

II. OTURUM PEYGAMBERİMİZ, İMAN VE İSTİKAMET

Oturum Başkanı
Dr. Şaban KONDİ
Din Hizmetleri Genel Müdürü

TEVEKKÜLDE İSTİKAMET

Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Özet

İnsan, bir eyleme geçmeden önce, onun hakkında düşünür; onu niçin yapması gerektiği ve nasıl yapacağı hakkında bir fikir sahibi olur. Sonra onu gerçekleştirmeye niyet eder ve imkânları ölçüsünde bu niyetine uygun olarak harekete geçer. Bu itibarla düşüncelerimizin ve inançlarımızın, davranışlarımız, dolayısıyla da onların sonuçları üzerinde büyük etkisi vardır. Konuya İslâm inancı açısından baktığımızda, insan hem rızık elde etmek için çalışmaktan hem de Allah'a tevekkül etmekten sorumludur. Ancak İslâm düşüncesi geleneğine baktığımızda, Müslümanların en çok kafa karışıklığı yaşadığı kavramlardan birisinin tevekkül olduğu görülmektedir. Bu durum tevekkül anlayışımızın ve inancımızın, hayatımızın gidişatını etkileyen davranışlarımız üzerinde olumlu ya da olumsuz birtakım sonuçlarının olduğunu açıkça göstermektedir. Bu açıdan baktığımızda, tevekkülde istikamet/doğru tevekkül anlayışının tespiti meselesi büyük önem arz etmektedir.

THE RIGHT ATTITUDE IN THE RELIANCE ON GOD/TAWAKKUL

Before a person takes an action, he thinks about it; he gets an idea of why he should do it and how to do it. Then he intends to carry it out and acts in accordance with this intention to the extent of his possibilities. As such, our thoughts and beliefs have a great influence on our behaviour, and therefore on their consequences. When we look at the issue from the point of view of Islamic belief, human beings are responsible both for working to obtain sustenance and for trusting in Allah. However, when we look at the tradition of Islamic thought, it is seen that one of the concepts that Muslims are most confused about is tawakkul. This clearly shows that our understanding of trust and our belief have some positive or negative consequences on our behaviours that affect the course of our lives. From this point of view, the issue of determining the istiqamah/the correct understanding of trust in Allah is of great importance.

KÖTÜLÜK PROBLEMİNİN İMTİHAN OLGUSU BAĞLAMINDA ARAÇSALLAŞTIRILMASI

Doç. Dr. İsmail ŞİMŞEK

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Felsefesi Bilim Dalı

ismailsimsek@yahoo.com

Özet

İnsan yaşamı dünyaya gelmesiyle başlayıp ölümüne kadar devam eden bir mücadele serüveni içerir. Bu serüven yalnızca insan değil aynı zamanda tüm canlılar tarafından da tecrübe edilmektedir. İnsanı farklı kılan şey onun doğası gereği akıllı olması, muhakeme edebilmesi, plan yapabilmesi, yaşanan şeylerden ders çıkarabilmesi yani onları tecrübeye dönüştürmesidir. Özellikle ilahi dinler insanın bu özelliklerinden hareketle tecrübe ettiği mücadele serüvenini teolojik bakış açısıyla sabır/şükür ekseninde imtihan olgusuyla açıklamaktadır. Bu nedenle dünya bir imtihan alanı, insan ise imtihana tabi kılınan varlık olarak görülmektedir. İmtihan alanı olarak görülen dünyada insan birçok mutluluk yanında çok sayıda felaket ve musibetlerle de yüz yüze kalmaktadır. Geleneksel dini düşüncede deprem, sel gibi doğal felaketlerin yanında engellilik gibi bireysel eksikliklerin Tanrı'nın imtihan için kullanmış olduğu araçlar olarak yorumlanması birçok teolojik sorunu beraberinde getirmektedir. Zira mutlak mükemmel bir varlığın imtihan için olsa bile insanlara kötülük yapması, onlara zulmetmesi düşünülemez. Çalışmamızda doğal kötülüklerin tabi yasalar çerçevesinde meydana gelen aslında bizatihi kötü olmayan, fakat sonuçları açısından kötü olan olaylar olduğunu, sonuçlarının kötü olmasının ise insanın bilinçsizliği, tedbirsizliği ve ekosistemi egosuna kurban etmesinden kaynaklandığını temellendirmeye çalışacağız. Buna göre Tanrı insanları imtihan etmek için felaketlerle yüz yüze bırakmaz. Kendi hatası sonucu yüz yüze kaldığı felaketleri öte âlem inancıyla birlikte kurtuluşuna vesile kılar. Zira mutlak mükemmel varlık açısından insanlara zulmetmek imtihanın aracı olamaz. Diğer yandan doğuştan engelli olma hali ise imtihanın aracı değil kendisinden kaynaklanmayan bir durumun Tanrı'nın lütfu gereği imtihana vesile kılınmasıdır. Bu bağlamda Tanrı en mükemmeldir ve mükemmelliği gereği en güzel şekilde yaratır. Engellilik halinin imtihan için araçsallaştırılması yaratılış teolojisinin doğru anlaşılmasından kaynaklanmaktadır.

INSTRUMENTALIZATION OF THE PROBLEM OF EVIL IN THE CONTEXT OF THE TRIAL

Abstract

Human life is an adventure of struggle that begins with birth and continues until death. This adventure is experienced not only by humans but also by all living things. What makes human beings different is that they are intelligent by nature, can reason, plan, and take lessons from what they experience, that is, they transform them into experiences. Especially divine religions explain the adventure of struggle that human beings experience based on these characteristics from a theological perspective with the phenomenon of testing on the axis of patience/gratitude. For this

reason, the world is seen as a testing ground and the human being as a being subjected to testing. In the world, which is seen as a testing ground, human beings face many disasters and calamities as well as many happiness. In traditional religious thought, the interpretation of natural disasters such as earthquakes and floods, as well as individual deficiencies such as disability, as God's means of testing brings along many theological problems. This is because it is unthinkable for an absolute perfect being to do evil and oppress people, even if it is for testing. In our study, we will try to justify that natural evils are events that occur within the framework of natural laws, which are not bad in themselves, but are bad in terms of their consequences, and that the bad consequences are caused by human unconsciousness, imprudence and sacrificing the ecosystem to his ego. Accordingly, God does not bring disasters upon human beings in order to test them. With the belief in the afterlife, he makes the disasters he faces as a result of his own mistakes instrumental in his salvation. For in terms of an absolute perfect being, persecuting people cannot be a means of testing. On the other hand, the state of being disabled from birth is not a means of testing, but a situation that does not originate from oneself is made a means of testing due to God's grace. In this context, God is the most perfect and creates in the most beautiful way due to His perfection. The instrumentalization of disability for testing stems from a lack of understanding of the theology of creation. _

İSTİKBÂL-İ KIBLE: KÂBE'NİN İSTİKAMET TAYİN EDİCİLİĞİ

Dr. Nilgün ÇEVİK

nilguncevik@hotmail.com

Diyanet İşleri Başkanlığı/Karşıyaka İlçe Müftülüğü

ORCID: 0000-0003-4736-1471

Özet

Kur'ân-ı Kerîm'de; "Doğu da Allah'ındır Batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın zâtı oradadır. Şüphesiz Allah (zât ve sıfatlarında) sınırsızdır, her şeyi bilmektedir" (Bakara 2/115) ve "O, iki doğunun da rabbi iki batının da rabbidir" (Rahmân 55/17) ayetlerinde Rabb'in mekândan münezzehe oluşu ile sınırsız kudreti ve ilmine dikkat çekilmektedir. İlmi ve kudreti sınırlı olan insandan talep edilen ise "Secdeye kapan"ması ve Allah'a yakınlaş"masıdır (Alak 96/19). Dolayısıyla mekândan münezzehe Rabbi'ni tanımak, itaat etmek ve yakınlaşmak isteyen insanın yöneleceği ve duracağı fiziksel bir mekâna ihtiyacı olduğu açıktır. Bu minvalde yatayın dikeyle, fiziğin metafizikle buluştuğu mescitler ve mescitlerin yöneldiği istikamet dikkatimizi çekmektedir. Söz konusu istikamet ise "Kible" (القبلة) olarak adlandırılmaktadır. "Kible" (القبلة) kelimesi "dönülen, yönelinen yer" anlamına gelmekte ve mescitte mihrâbın yönüne işaret etmektedir. İslâm öncesi Kâbe'nin isimlerinden biri de "Kible" dir. Hz. Peygamber, Mekke yıllarında, adı ismen "Kible" olan ancak fiilen kible olmayan Kâbe'ye karşı doğrudan namaz kılamamanın üzüntüsünü yaşamıştır. Hz. Peygamber, Mekke'de iken Kâbe'ye sırtını dönmeksizin Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kılmıştır. Medine'de ise şehrin konumu coğrafik olarak buna imkân vermediği için Kâbe'ye yönelememiş ancak arzusunu izhâr etmiştir. Allah rasulü (sav), "Kible" Kâbe olmamasına rağmen kendi kanaâtıyla kible olarak Kâbe'ye yöneldiğini ifade eden sahabeden Berâ b. Ma'rûr'u tasvip etmemiştir. Zira, Hz. Peygamber kendi heva ve arzusuyla değil ancak Allah'ın emriyle hareket etmekte, "Sana emredildiği gibi dosdoğru ol" (Hûd, 11/112) ayetinin gereğini yerine getirmektedir. Hz. Peygamber'in kıblenin Kâbe'ye doğru dönmesini çok istediği ve aradan uzun süre geçmeden kıblenin Kudüs'ten Mekke'ye çevrildiğine dâir: "Biz senin, yüzünü göğe doğru çevirdiğini elbette görüyoruz. İşte şimdi kesin olarak seni memnun olacağın kibleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir; nerede olursanız olun yüzünüzü o yöne çevirin" (Bakara 2/144) âyeti nazil olunca yüzünü yeni kible "Kâbe"ye çevirmiştir. Tebliğimizde, ulûhiyyetin teneffüs edildiği ubûdiyyet makâmı Kâbe'nin "İstikamet Tayin Ediciliği"ne odaklanılacaktır. "İstikamet", "Hâdî" olan yüce Allah'ın (Hac Suresi, 54) emrine itaat etmek ve "Hâdî"nin emrini noksansız yerine getirerek yine "Hâdî" olan Hz. Peygamber'in (Ra'd Suresi, 13/7) sünnetine tâbi olmakla kazanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kible, İstikamet, Kâbe, Mescid-i Harâm, İstikbâl-i Kible.

ISTIQBĀL AL-QĪBLAH: KAABA'S ROLE OF DETERMINING THE DESTINATION

Abstract

In the Qur'an; the verses, "East and West belong to Allah. Wherever you turn, the essence of God is there. Undoubtedly, Allah (in His essence and attributes) is limitless, He knows everything" (Baqarah 2/115) and "*He is the Lord of the two easts and the Lord of the two wests*" (Rahman 55/17) draw attention to the fact that the Lord is free from space, and to his unlimited power and knowledge. What is demanded from a person with limited knowledge and power is to "prostrate" and "get closer to Allah" (Alak 96/19). Therefore, it is clear that a person who wants to know, obey and get closer to his Lord, who is free from space, needs a physical place to turn to and to stand in. In this respect, the masjids where the horizontal meets the vertical, the physics meets the metaphysics, and the direction in which the masjids are headed attracts our attention. The direction in question is called "*Qibla*" (القبلة). The word "*qibla*" (القبلة) means "*the place to which one turns, towards towards*" and indicates the direction of the mihrab in the masjid. One of the names of the pre-Islamic Kaaba is "Qibla". During the years of Mecca, Prophet Muhammad experienced the sadness of not being able to pray directly towards the Kaaba, which is called "Qibla" but is not actually a qibla. While the Prophet was in Mecca, he prayed towards Bayt al-Maqdis without turning his back on the Kaaba. In Medina, however, he could not turn to the Kaaba because the location of the city did not allow this geographically, but he expressed his desire. Prophet Muhammad did not approve of behaviors of one of the Companions, Barā' ibn Ma'rūr, who stated that he turned to the Kaaba as the qibla in his own opinion, although the "Qibla" is not the Kaaba. For, the Prophet acts not by his own whims and desires, but by the order of Allah, and he fulfills the requirements of the verse "Be straight as you are commanded" (Hud, 11/112). About the fact that Prophet Muhammad wanted the qibla to turn towards the Kaaba and that not long after the qibla was turned from Jerusalem to Mecca, the verse "We certainly see you turning your face towards the sky. Now, we are definitely turning you towards the qibla where you will be pleased. Now turn your face towards Masjid al-Haram; Wherever you are, turn your face in that direction" (Baqarah 2/144) is revealed, and when it was revealed, the Prophet turned his face towards the new qibla "*Kaaba*".

In our paper, we will focus on the role of "*Determining the Destination*" of the Kaaba, the place of servitude, where divinity is felt. The "destination" is procured by obeying the order of the Almighty Allah, the "*Hadi*" (Surat al-Hajj, 54) and by following his orders completely, which includes adhering to the Sunnah of the Prophet (Surat Ra'd, 13/7), who is also the "*Hadi*".

Keywords: Qibla, Destination, Kaaba, Masjid al-Ḥarām, Istiqbāl al-Qiblah.

EHL-İ BEYT'TE İMAN VE İSTİKAMET ANLAYIŞI

İhsan ÜNLÜ

Diyanet İşleri Başkanlığı

Başkanlık Müşaviri

Özet

Ehl-i Beyt, Allah Resulü'nün şerefli ailesini ve mübarek neslini ifade eder. Bu mümtaz aile, Hz. Muhammed'in risâletinin şahidi, bıraktığı ilmin ve dinin vârisidir. Ehl-i Beyt'le ilgili en önemli husus, istikamet üzere yaşamayı gaye edinen müminler için rol model aile olmasından kaynaklanmaktadır. İstikametın membaı Kur'an'ı doğru anlamak ve yaşamak için örnek şahsiyetlere ihtiyaç vardır. Bu manada Kur'an'ı kendilerine rehber edinen Ehl-i Beyt de ideal örnekler arasındadır. "Ehl-i Beyt'te İman ve İstikamet" adını verdiğimiz bu tebliğde, onları rol model aile konumuna yükselten iman, ibadet ve ahlak üçgeninde istikamet anlayışı ve yaklaşımı somut örneklerle izah edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ehl-i Beyt, iman, istikamet, ibadet, salih amel, güzel ahlak.

Abstract

Ahl al-Bayt refers to the honorable family and blessed lineage of the Messenger of Allah. This distinguished family, Hz. He is the witness of Muhammad's prophethood and the heir of the knowledge and religion he left behind. The most important thing about Ahl al-Bayt is that it is a role model family for believers who aim to live in the right direction. Exemplary personalities are needed in order to correctly understand and live the Quran, which is the source of direction. In this sense, Ahl al-Bayt, who take the Quran as their guide, are among the ideal examples. In this paper, which we named "Faith and Direction in Ahl al-Bayt", we tried to explain with concrete examples the understanding and approach of direction in the triangle of faith, worship and morality, which elevates them to the position of a role model family.

Keywords: Ahl al-Bayt, faith, direction, worship, good deeds, good morals.

III. OTURUM

TARİHÎ SÜREÇTE TARTIŞMALI İNANÇ MESELELERİ VE İSTİKAMET PROBLEMLERİ

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Abdurrahman HAÇKALI
Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı

İMAN VE İSTİKAMETE ÇAĞRI: HZ. PEYGAMBER'İN İSLAM'A DAVETİNİN HAZIRLIK SAFHASI

Doç. Dr. İlyas UÇAR
Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi Anabilim Dalı

Özet

Sözlük anlamıyla, "emn (emân)" kökünden türeyen "îmân," güven duygusu içinde tasdik etmek ve inanmak anlamına gelir. İslam inancına göre ise îmân, Allah'a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve kaderin Allah'ın bilgisiyle yaratıldığına inanmayı içerir. Bu, Müslümanlar için yaşamın temel taşıdır ve Allah'a teslimiyetlerini ifade eder. Îmân, ibadetlerde ve ahlaki davranışlarda temel motivasyon kaynağıdır ve Müslümanlara dünyada iyi bir hayat sürmenin yanı sıra ahirette de ebedi mutluluğa ulaşma fırsatı sunar. Öte yandan, sözlük anlamıyla "kavm" kökünden türeyen "istikâmet," doğruluk, dürüstlük, adalet, itidal, itaat, sadakat ve dürüstçe yaşama gibi anlamları içerir. İslam inancına göre ise istikâmet, îmân sahibi olmanın ardından doğru yolda ilerlemek, Allah'ın emirlerini takip etmek ve haramlardan kaçınmayı ifade eder. İstikâmet, dünya hayatında doğru kararlar almayı, dürüstlüğü, adaleti, sadakati ve ibadetlerde sürekli bir istikrar ve tutarlılık içinde olmayı içerir. İstikâmet sahibi olmak, Müslümanların günlük yaşamlarında ahlaki değerlere uygun şekilde hareket etmelerini ve Allah'ın rızasını kazanmalarını sağlar.

Bu iki kavram, birbirini tamamlayıcıdır ve birbirini güçlendirir. Îmân, doğru istikâmeti gösteren bir rehber gibidir, İstikâmet sahibi olmak ise, îmânın pratik hayatta uygulanmasıdır. Müslümanlar, îmânlarını güçlendirdikçe ve doğru istikâmette ilerledikçe, hem dünya hayatında huzur ve mutluluk yaşayabilirler hem de ahirette Allah'ın rahmetine ulaşabilirler. Hz. Peygamber'in Mekke'deki zorlu davet dönemi, bu îmân ve istikâmetin Müslümanların zihin ve gönül dünyasında pekiştirilmesinde büyük bir öneme sahiptir. İşte biz bu tebliğde davetin neliğini iyi kavrama/kavratma, muhatabın psikolojik ve sosyolojik durumunu teşhis etme, ikna kabiliyeti, delillere dayalı konuşma gibi ilmi seviyede, güçlülere dayanabilme, yorulmama, basit sebeplerle yıpranmama, davetin her türlü yükünü taşıma gibi nitelikler gerektiren bu görevi, Hz. Peygamber'in örneğiyle birlikte, ruhen, bedenen ve maddeten nasıl hazır olunması gerektiğini ele alıyoruz.

Anahtar Kelimeler:

İslâm Tarihi, Hz. Peygamber, İman, İstikamet, Mekke, Davet

ISLAM'S CALL TO FAITH AND DESTINATION: THE PREPARATORY STAGE OF THE INVITATION OF PROPHET MUHAMMAD

Abstract

In dictionary terms, "îmân (faith)" derived from the root "em̄n (em̄ân)," means to confirm and believe with a sense of trust. According to Islamic belief, îmân encompasses believing in Allah, angels, books, prophets, the Day of Judgment, and that destiny is created by Allah's knowledge. This serves as the cornerstone of life for Muslims and signifies their surrender to Allah. Îmân is the fundamental source of motivation in worship and ethical behavior, offering Muslims the opportunity to not only lead a good life in this world but also attain eternal happiness in the hereafter. On the other hand, according to its dictionary definition, "istikāmet (destination)" derived from the root "kavm," includes meanings such as truth, honesty, justice, moderation, obedience, loyalty, and living honestly. In Islamic belief, istikāmet signifies progressing on the right path after having îmân, following Allah's commands, and refraining from forbidden acts. It encompasses making correct decisions in worldly life, upholding honesty, justice, loyalty, and maintaining a continuous consistency and steadfastness in worship. Being on the path of istikāmet enables Muslims to live in accordance with ethical values in their daily lives and earn Allah's pleasure.

These two concepts complement and strengthen each other. Îmân is like a guiding compass towards the right path, while being on the path of istikāmet represents the practical implementation of îmân in daily life. As Muslims strengthen their îmân and progress on the right path, they can experience peace and happiness in this world and, in the hereafter, attain Allah's mercy. The challenging period of the Prophet Muhammad's call in Mecca played a significant role in solidifying these concepts in the minds and hearts of Muslims. In this discourse, we discuss how to understand and convey the essence of the call, diagnose the psychological and sociological state of the addressee, possess the ability to persuade, speak based on evidence at an academic level, endure difficulties, remain tireless, not be worn down by trivial reasons, and bear the burden of the call in line with the example set by the Prophet Muhammad, both spiritually, physically, and materially.

Keywords:

Islamic History, Prophet Muhammad, Faith, Destination, Mecca, Invitation

الملخص لورقة التي ستقدم لأعمال الندوة العالمية للمولد النبوي – نبينا الكريم صلى الله عليه وسلم والإيمان والاستقامة –

تحت عنوان: مفهوم الإيمان الكامل في الأحاديث النبوية وعلاقته بالعمل والأخلاق

بشير عبد الله إسماعيل

أستاذ مشارك/ جامعة أبوجا – نيجيريا

فهذه الورقة عبارة عن نقصي الأحاديث النبوية الشريفة الدالة على عدم كمالية الإيمان عند القصور عن بعض الأعمال الفاضلة الشريفة والأخلاق النبيلة الكريمة.

والأحاديث في هذا المنوال – مع كثرة طرقها وتعدد مفرداتها واختلاف رواياتها – فإنها كلها تنصب في مصب واحد، وهو نفي الإيمان الكامل التام الحقيقي لمن لم يتصف بصفات حميدة نفيسة ولم يتخلق أيضا بأخلاق إيمانية جلية.

لذلك نجد في القرآن الكريم العلاقة الوطيدة بين الإيمان والأخلاق، وهناك آيات كثيرة توضح هذه العلاقة العظيمة، فعندما يطالب الله عز وجل الناس بالعدل، يذكر قبل الطلب وصف الإيمان للإشارة إلى أن الإيمان يقتضي العدل فيقول: (يا أيها الذين آمنوا كونوا قوامين لله شهداء بالقسط ولا يجرمنكم شنآن قوم على ألا تعدلوا اعدلوا هو أقرب للتقوى واتقوا الله إن الله خبير بما تعملون)، (المائدة، 5/8). وعندما يأمر الله تعالى أيضا بالصدق يقول: (يا أيها الذين آمنوا اتقوا الله وكونوا مع الصادقين)، (التوبة، 9/119). فحينما يأمر بالقول السديد يربط بينه وبين الإيمان، يقول الله تعالى: (يا أيها الذين آمنوا اتقوا الله وقولوا قولا سديدا)، (الأحزاب، 33/70). وحين يأمر المؤمن أن يجتنب الظن السيئ والغيبة يبين أن من مقتضى الإيمان ترك تلك الأخلاق السيئة: (يا أيها الذين آمنوا اجتنبوا كثيرا من الظن إن بعض الظن إثم ولا تجسسوا ولا يغتب بعضكم بعضا)، (الحجرات، 12/49).

وهكذا نجد في كتاب ربنا أن بين الإيمان والأخلاق ترابطا قويا لا ينفصل عنها بحال، يقول الله تعالى: (قل تعالوا أتت ما حرم ربكم عليكم ألا تشركوا به شيئا وبالوالدين إحسانا ولا تقتلوا أولادكم من إملاق نحن نرزقكم وإياهم ولا تقربوا الفواحش ما ظهر منها وما بطن ولا تقتلوا النفس التي حرم الله إلا بالحق ذلكم وصاكم به لعلكم تعقلون) ولا تقربوا مال اليتيم إلا بالتي هي أحسن حتى يبلغ أشده وأوفوا الكيل والميزان بالقسط لا نكلف نفسا إلا وسعها وإذا قلتم فاعدلوا ولو كان ذا قربى وبعهد الله أوفوا ذلكم وصاكم به لعلكم تتقون) (الأنعام، 153-6/151). ذلك هو الميثاق الأخلاقي الشامل الذي يلتزم به المؤمن اتباعا لصرات الله المستقيم، فهو إذن جزء من العقيدة مرتبط بها ارتباطا أساسيا لا ينفصل عنه بحال.

نعم؛ أصل الإيمان يحصل لمن لم يكن بهذه الصفات، ولكن لا يكون تاما كاملا حتى يضم إلى إسلامه: "حب الرسول عليه الصلاة والسلام أكثر من حبه هو لنفسه" لا يكون تاما كاملا "حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه" لا يكون تاما كاملا حتى "يسلم جاره بوائقه" لا يكون تاما كاملا حتى "لا يحب المرأ إلا لله" لا يكون تاما كاملا "حتى يكون هواه تبعاً لما جاء به محمد – صلى الله عليه وسلم –" لا يكون تاما كاملا حتى....

وكأن مفهوم الشرط في هذه الأحاديث مبينا في بعض الروايات التي تفسره نصاً بـ: "لا يبلغ العبد حقيقة الإيمان..."، ومفهوم الشرط في تلك الأحاديث هو نفس مفهوم الأخلاق والأعمال التي بمجموعها داخلية في مسمى الإيمان وفي تعريف الإيمان عند جماهير أهل السنة والجماعة.

ولا يخفى للقارئ الكريم فيما سبق أن هناك علاقة وطيدة بين الإيمان والعمل والأخلاق، فهذه العلاقة الأخلاقية هي التي جاء بها نبي الرحمة والتي يكررها دائما بقوله: «إنما بعثت لأتمم مكارم الأخلاق»¹.

1 . البخاري، الأدب المفرد، باب حسن الخلق، 273. والبيهقي، شعب الإيمان، 7978. وأحمد، المسند، (8595)، والحاكم، المستدرک علي الصحيحين، (4221)، وقال: "هذا حديث صحيح على شرط مسلم، ولم يخرجاه".

ظهر الخلاف في مسمى الإيمان عندما اشتد النزاع بين الخوارج وحكام بني أمية، وكان شعار الخوارج حين ذلك؛ تكفير العصاة وجميع من خالفهم زاعمين أن ليس هناك واسطة بين الكفر والإيمان، فمن أقر الإسلام ولم يعمل بما جاء به الإسلام كان كافراً. وفي مواجهة هذا الغلو المفرط ظهر الإرجاء ردة فعل لتلك الآراء الغالية، وهو القول بأن الإيمان تصديق بالقلب وإقرار باللسان فقط ولا دخل بالأفعال في حقيقة الإيمان، وبالحاصل لا يضر مع الإيمان معصية كما لا يضر مع الكفر طاعة، إذاً الإيمان لا يزيد ولا ينقص.

فهنا تتبين أهمية بحثنا هذا، وسنرى - إن شاء الله - في معالجتنا لهذه القضية الخلافية من خلال الأسطر كيف فرقت الأحاديث الشريفة بين الإيمان الكامل والإيمان الناقص.

**TOPLUMSAL BİR İMAN VE İSTİKAMET SINAVI OLARAK SON PEYGAMBER'İN SON
GAZVESİ: TEBÜK SEFERİ'NİN KUR'ÂN-SİYER İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Doç. Dr. Elnura AZİZOVA
Azerbaycan İlahiyat Enstitüsü

Özet

Kur'an-i Kerîm'de gösterilen iman şartlarından biri olarak peygamberlere iman, peygamberlerle ilgili bilgi sahibi olmayı her bir Müslümanın kendi dini karşısındaki sorumluluklarından birine çevirmiştir. İnanç düzleminde genel anlamda peygamberlere karşı olan bu sorumluluk, ilahi tebliğin son müjdecisi olan Hz. Peygamber özelinde daha da önem arz etmiştir. İslam peygamberinin hayatının öğrenilmesi, aynı zamanda Kur'ân'ın maksadına uygun şekilde daha doğru anlaşılması için de bir anahtar rolü olmuştur. Bu sebeple ondört asırlık Müslüman geleneği Kur'ân'la Hz. Peygamber'in siyeri arasında sıkı bir ilişki bulunduğu önkabulünden hareket eder. Nitekim, Hz. Peygamber döneminin siyasî, hukukî, askerî, iktisadî, medenî ve sosyal olaylarının, çok sayıda ayetin nüzul sebebi olması düşüncesi bu yakın ilişkinin temelini oluşturur. Diğer taraftan Kur'ân'ın ilk muhataplarına Hz. Peygamber'i alemlere rahmet ve ilahi bir lutuf olarak tanıması, Allah'tan sonraki itaat makamı ve sevilecek ikinci varlık olarak takdim etmesi Müslümanlar'ın Resûlullâh'a karşı saygı ve sevginin yanı sıra, tanıyarak yolundan gidilecek bir varlık olarak kabul etmelerini zorunlu kılmıştır. Bütün bunların da etkisiyle, Hz. Peygamber'in vefatının ardından onun biyografisinin öğrenilmesi bir ilim dalına, siyer ilmine çevrilmiştir. İçerik bakımından geniş bir biyografi çalışmasının özelliklerini taşımakla birlikte, siyer sadece Hz. Peygamber'in biyografisinin tarih metodolojisi içerisinde anlatımından ibaret olmayıp, Kur'ân öğretileri doğrultusunda Resûlullâh'ın gerçekleştirdiği inanç ve amel düzeyinde toplumsal değişim sürecini anlatmaktadır. Doğumundan vefatına kadar hayatı, özellikle yirmi üç yıllık risalet görevi çeşitli sosyal rolleriyle birlikte anlatılan Hz. Peygamber'in devlet başkanı ve ordu kumandanı olarak toplumsal değişime yön vermesi klasik siyer konuları içerisinde büyük bir yer tutmaktadır. Bu araştırmada Hz. Peygamber'in son gazvesi Tebük Seferi, Müslümanların toplu şekilde verdikleri inanç ve istikamet sınavlarından biri olarak değerlendirilecektir. Çalışmada veri analizi yöntemi kullanılarak tefsir kaynakları çerçevesinde Tebük Seferi araştırılacak, Kur'ân-Siyer ilişkisi bağlamında değerlendirme yapılacaktır

Anahtar kelimeler: Hz. Peygamber, Kur'ân-Siyer ilişkisi, Tebük Gazvesi, iman, istikamet

THE LAST CAMPAIGN OF THE LAST PROPHET AS A COMMUNAL EXAMINATION OF FAITH AND STEADFASTNESS: EVALUATION OF THE TABUK CAMPAIGN WITHIN THE CONTEXT OF THE QUR'AN-SIRAH RELATIONSHIP

Abstract

Belief in the prophets, as one of the conditions of faith referred to in the Qur'an has turned knowledge of the prophets into one of the responsibilities of every Muslim towards his religion. This responsibility towards the prophets in general on the plane of belief, has become even more important in the case of the Prophet Muhammad as the last messenger of divine communication. Learning the life of the Prophet of Islam has also been a key to a more accurate understanding of the Qur'an in accordance with its purpose. For this reason, the fourteen-century-old Muslim tradition proceeds from the premise that there is a close relationship between the Qur'an and the Prophet Muhammad's *Sirah*. As a matter of fact, the idea that the political, legal, military, economic, civil and social events of the Prophet's time were the reason for the revelation of many verses forms the basis of this close relationship. On the other hand, the presentation of the Prophet in the Qur'an to its first interlocutors as mercy and divine grace to the worlds, and as the second being to be loved and the authority of obedience after Allah, made it obligatory for Muslims to accept the Prophet as a recognized and followed one, as well as respect and love for him. Taking into account all these, after the death of the Prophet, the learning of his biography was turned into a scholarly branch, *the Sirah*. Although it has the characteristics of a comprehensive biography in terms of content, *the Sirah* does not only consist of the narration of the Prophet's biography within the methodology of history but also describes the process of social change at the level of belief and deeds carried out by the Prophet in line with the Qur'anic teachings. The Prophet's life from his birth to his death, especially his twenty-three-year prophetic mission is described together with his various social roles, and his direction of social change as the head of the state and army commander takes a large place among the classical *Sirah* subjects. This research examines the Prophet's last expedition, the Tabuk Campaign as one of the examinations of faith and steadfastness given collectively by the first Muslim society. The Study investigates the Tabuk Campaign within the framework of *tafsir* sources by using the data analysis method, and an evaluation will be made in the context of the Qur'an-*Sirah* relationship.

Keywords: The Prophet Muhammad, the Qur'an-*Sirah* relationship, the Tabuk Campaign, faith, direction

SAHÂBENİN İMAN VE İSTİKAMET TASAVVURU: HZ. ALİ ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA
Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
gsenyayla@pau.edu.tr

Özet

Dinin hedefi insanları kendi iradeleri doğrultusunda iyi ve doğru olana yönlendirmektir. İnsanın bu yolculuğunda onlara rehberlik etmesi için peygamberler gönderilmiştir. Son peygamber Hz. Muhammed her konuda olduğu gibi iman ve istikamet konusunda da Müslümanlar için en güzel örnek olmuştur. Onun örnekliliğini müşahade ederek sonraki nesillere aktaran sahâbe nesli bu açıdan büyük öneme sahiptir. Sahâbenin, peygamberden gördüğü, algıladığı, anlamlandırdığı ve aktardığı şeyler onlardan sonraki nesiller için büyük değere sahiptir. Bu bağlamda peygamberi doğru anlamamanın yolu sahâbeyi doğru anlamaktan geçmektedir. Değerlerin tahrife uğradığı günümüz dünyasında "iman edip istikamet üzere yaşama" düsturunun toplumda canlı kalması için sahâbe neslinin örnekliliği önemlidir. Hz. Ali, iman ve istikamet denildiğinde sahâbe arasında ilk önce akla gelen birkaç isimden birisidir. Allah'a bağlılığı, ömrünün büyük bölümünü Hz. Peygamber'in gözetim ve terbiyesinde geçirmesi, Hz. Peygamber'e karşı derin saygısı ve sahip olduğu geniş ilmi ile Hz. Ali iman ve istikamet en güzel modelidir. Hayatı boyunca inandığı değerlerden taviz vermemiş, özellikle halifelik yıllarında en kritik zamanlarda bile doğru bildiğini yaparak istikametten ayrılmamıştır. Kaynaklarda siyasî, askerî, idarî, ekonomik ve diğer açılardan onun iman ve istikametine örnek olabilecek çok sayıda olay mevcuttur. Bu olaylardan hareketle Hz. Ali'nin hayatı incelendiğinde onun günümüz Müslümanları için iman ve istikamet bağlamında güzel bir örnek olabileceği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, İman, İstikamet, Sahâbe, Hz. Ali.

THE SAHABA'S IMAGINATION OF IMAN AND ISTIQAMAH: MODEL OF ALİ

Abstract

The goal of religion is to guide people to what is good and right in line with their own will. Prophets have been sent to guide people in their life. The Prophet Muhammad, the last prophet Muhammad, has been the best exemplar for Muslims in terms of iman and istiqamah, as in everything else. The generation of Sahaba, who observed his guidance and passed it on to the next generations, is of great importance in this respect. What the Sahaba saw, perceived, interpreted and transmitted from the Prophet has great value for the generations after them. In this context, the way to understand the Prophet correctly is to understand the Sahaba correctly. In today's world where values are being distorted, the example of the Sahaba is important for keeping the maxim of "believing and living according to the right path" alive in society. Ali is one of the few names that first come to mind among the Sahaba when iman and istiqamah are mentioned. With

his devotion to Allah, spending most of his life under supervision of Prophet, his deep respect for the Prophet and his vast knowledge, Ali is the best exemplar of iman and istiqamah. Throughout his life, he never compromised on the values he believed in, especially during his caliphate years, he consistently did what he believed to be right, even during the most critical times, without deviating from the istiqamah. There are many events in the sources that can be examples of his iman and istiqamah in political, military, administrative, economic and other aspects. When Ali's life is analyzed on these events, it is seen that he can be an exemplar for today's Muslims in terms of iman and istiqamah.

Key Words: Prophet, Iman, Istiqamah, Sahaba, Ali.

IV. OTURUM

MODERN DÜNYADA İMAN VE İSTİKAMET

Oturum Başkanı
Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

MODERN ZAMANLARDA SAĞLAM İNANÇ EMROLUNAN İSTİKAMET

Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet

Sağlam inanç, sahih ve ölçülü ibadet, samimi yöneliş ve tutarlı ahlak çizgisini benimsemiş bir Müslüman hem dünyada hem ahirette güzel sonuçlar almayı hak etmiş demektir. Zaten dünyada Müslüman için nihaî başarı, hayatın iman ile son bulması, ahirette Allah'ın rahmetine erişmesidir.

Sağlam inanç, evrenin ve içindekilerin yegâne yaratıcısı ve hükümranı olan Yüce Allah'a güvenmek ve bu güveni de samimiyetle takviye etmektir.

İstikamet, Allah'ın peygamberleri aracılığıyla bildirdiği vahiyle belirlenmiş, rızasına uygun ve ucu cennete çıkan yoldur. Bu istikamet başta peygamberler olmak üzere şehitleri ve salihleri örnek almak ve yoldaş edinmekle mümkündür.

İnanç zihnin istikametini sağlarken ibadet bedeninin istikametini düzene koyar. Bunun anlamı, inanç olmadan ibadetin hükmü olmadığı gibi ibadet olmadan da inancın muhkemliğinden söz edilemezdir.

Ahlak, sadece Allah'ı hesaba katarak yani O'na olan saygı ve sevgiyi içinde hissederek yaşamaktır. İslam ahlakının temelini ve mahiyetini, naslarda zikredilen Allah'ın rızasını ve rahmetini elde etme umudu ile O'nun keskin adaletinin caydırıcı korkusu oluşturur.

Dinin doğru anlatılması ve uygulaması son derece önemlidir. Çünkü topluma huzur ve mutluluk getirmesi gereken dinin şayet kural ve değerleri yanlış uygulanırsa tam tersi sonuçlar verebilir. Bu noktada uygulayıcı ve uygulama biçimi/yöntemi önemlidir. Çünkü bir kural veya değer ne kadar sahih olursa olsun yanlış bir uygulayıcının elinde ters sonuçlar doğuracak şekilde görüntüler verebilir.

Öyleyse uygulama zihindeki sağlam inanç doğrultusunda emrolunan istikameti gerçekleştirecek şekilde olmalıdır.

GENÇLERİN OTORİTE ALGISI VE HZ. MUHAMMED'İN (SAV) OTORİTE KULLANMA ÖRNEKLİĞİ

Prof. Dr. Özcan GÜNGÖR

AYBÜ, İlahiyat Fakültesi

FDB Bölümü, Din Sosyolojisi ABD Öğretim Üyesi

E-posta: ogungor@aybu.edu.tr

orcid id: 0000-0002-0775-023X

Özet

Günümüz toplumunda, sadece dini otoritenin değil, gençler arasındaki tüm otorite türlerinin rolü ve etkisi üzerine derin bir anlayış geliştirmek önemlidir. Gençlerin dini otoriteye yönelik tutumları, modernleşme, sekülerleşme, bireyselleşme, bilgi erişimi, toplumsal çeşitlilik, siyasi bağlam ve bilimsel düşünce gibi faktörlerin karmaşık etkileşimiyle şekillenmektedir. Modernleşme ve sekülerleşme, geleneksel dini otoritenin gençler üzerindeki etkisini azaltmıştır. Gençler, bilimsel açıklamalara ve farklı dünya görüşlerine daha fazla maruz kaldıkları için dini inançları sorgulayabilmektedirler. Ayrıca, bireyselleşme ve özerklik vurgusu, bilgi teknolojilerinin artması, siyasi bağlam, dini çoğulculuk ve toplumsal adalet meseleleri, gençlerin kendi inançlarını daha kişisel bir düzlemde deneyimlemelerine yol açabilmektedir. Bu çalışmada sosyolojik olarak gençler örneğinde otorite algısı ve Hz. Muhammed'in (SAV) otorite kullanma örneği ele alınacaktır. Çalışmanın amacı gençlere örneklik olması bağlamında Hz. Peygamberin otorite kullanımını a) güvene b) benimsemeye c) yaptırımlara d) töreye e) bilgiye ve f) kişisel otoriteye dayanan çeşitleri bağlamında anlamaktır. Çalışma bu anlamda anlayıcı yaklaşım ve dökümantasyon tekniğini kullanmıştır. Gençler arasındaki dini otoriteye mesafeli yaklaşım, modern toplumun etkileşimlerinin bir sonucudur. Bu olgunun anlaşılması, dini otoritelerin gençlerle daha iyi iletişim kurmalarına ve manevi ihtiyaçlarına daha iyi yanıt vermelerine yardımcı olabilir. Görüldüğü üzere Hz. Peygamber'in otoritesi, güvene, bilgiye, benimsetmeye, inanç, adalet, gerektiğinde yaptırımlara, töreye bilgiye ve kişisel otoriteye dayanan örneklik gibi unsurları bir araya getirerek insanları doğru yola yönlendirmesini sağlayan karmaşık ve etkili bir liderlik tarzıyla şekillenmiştir. Onun, dini otoritesini kullanımı, İslam'ın temel öğretilerine dayalı olarak toplumsal düzeni oluşturmuş ve değerleri şekillendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din sosyolojisi, Otorite Çeşitleri, Gençlik, Hz. Muhammed (SAV)

Abstract

In today's society, it is important to develop a deep understanding of the role and influence not only of religious authority, but of all types of authority among young people. Young people's attitudes towards religious authority are shaped by the complex interaction of factors such as modernization, secularization, individualization, access to information, social diversity, political

context and scientific thinking. Modernization and secularization have reduced the influence of traditional religious authority on young people. Young people are able to question religious beliefs as they are more exposed to scientific explanations and different worldviews. Moreover, the emphasis on individualization and autonomy, the rise of information technologies, the political context, religious pluralism and social justice issues can lead young people to experience their faith on a more personal level. This study will sociologically examine the perception of authority in the case of young people and the example of Prophet Muhammad's (PBUH) use of authority. The aim of the study is to understand the Prophet's use of authority in the context of a) trust b) adoption c) sanctions d) custom e) knowledge and f) personal authority. In this sense, the study utilized an understanding approach and documentation technique. The distanced approach to religious authority among young people is a result of the interactions of modern society. Understanding this phenomenon can help religious authorities to better communicate with young people and better respond to their spiritual needs. As can be seen, the Prophet's authority was shaped by a complex and effective leadership style that enabled him to guide people to the right path by combining elements such as trust, knowledge, adoption, faith, justice, example based on sanctions when necessary, customary knowledge and personal authority. His exercise of religious authority shaped the social order and shaped values based on the fundamental teachings of Islam.

Keywords: Sociology of religion, Types of authority, Youth, Prophet Muhammad (PBUH)

İMANDA SAVRULMA HALİ: İSTİKAMETSİZLİK VE NİHİLİZM

Prof. Dr. Mustafa ÜNVERDİ
Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet

Bu tebliğin amacı, imana dair sorgulamaların keyfiyetini tartışmak ve iman konularının salt tartışma düzeyinde tutulmasının savrulmaya ve ahlaki yozlaşmaya neden olacağını temellendirmektir. İnsanın dünya görüşü, inancıyla ilişkilidir. İnanma biçimi insanda sadece iman konularını belirlemez, bilakis hayatın her anını şekillendirir. Zira imana konu olan şey, aslında insanın hayatına yön veren şeydir. Bu farklılık bireysel, sosyal ve kültürel yaşamı etkilemektedir. İslam'da iman köklü bir teslimiyeti ve bağlılığın adıdır. Kişinin neye niçin teslim olduğunu araştırması kadar doğal bir şey yoktur. Bu nedenledir ki bir mümin iman konularını anlamak ve onlara dair detayları öğrenmek isteyebilir. Hatta kelimada iman araştırma ve inceleme neticesinde, aklî temellere dayandırılarak inşa edilmesi (tahkiki iman) önerilmiştir. Mutezile ise önermenin ötesinde, aksi bir imanı delillerden yoksun olmasından dolayı geçersiz saymıştır. Bununla birlikte günümüzde bilgi ve iletişim toplumunda din ve imana dair araştırmalar bazen sorgulama ve çatışmalara dönüşebilmekte, cevabını bulmayan sorular inancın temellerini sarsan itirazlara dönüşebilmektedir.

Günümüzde özellikle dijitalleşmeye eşlik eden kim, tutum ve davranışlar genç nesillerde ahlaki yozlaşma ve itikadi savrulmayı beraberinde getirmektedir. Bir çeşit istikamet kaybı olarak nitelenecek bu hal sadece bireysel ve ailevi değil, toplumsal sonuçlar da doğurmaktadır. Tarihin her döneminde görülmesi mümkün olan bu çeşit problemler dinden uzaklaşmakla değil, dinin özüne sadık kalarak, onun takdim ettiği ahlaki aktüelleştirerek çözülebilir. Bu nedenle günümüzde dini kavram ve ritüellerin hikmet esaslı yeniden inşası, günümüz dünyasına uygun dini söylemin geliştirilmesi ve iman konularının akli temellerinin izahı gerekmektedir. Nitekim İslam düşünce geleneğinin son uğrağında çağdaş düşünürler, din, İslam, iman, ibadet gibi temel kavram ve değerleri hikmet merkezli olarak temellendirme çabasındadırlar.

Bu bildiride istikamet kaybının neden olduğu savrulmaya dikkat çekilerek ortaya çıkan ateistik akımlar ele alınacak ve bunlar eleştirel biçimde tartışılacaktır. Özellikle gençler arasında ateizm, deizm veya agnostisizm değil, nihilizm gibi umursamazlık ve değersizlik anlayışı olduğu düşüncesi temellendirilmeye çalışılacaktır. Bildiride temel İslam kaynakları ile çağdaş İslam düşünürlerinin eserleri analitik yöntemle incelenerek çalışma konusu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kelam, iman, istikamet, nihilizm, ateizm.

THE STATE OF DIVERGENCY OF FAITH: UNINTEGRITINESS AND NIHILISM

Abstract

The purpose of this paper is to discuss the nature of questions about faith and to establish that keeping faith issues at a mere discussion level will lead to drift and moral corruption. A person's worldview is related to his belief. The way of believing does not only determine the subjects of faith in a person, on the contrary, it shapes every moment of life. Because what is the subject of faith is actually what directs a person's life. This difference affects individual, social and cultural life. In fact, there is nothing more natural than investigating why one surrenders to what. For this reason, a believer may want to understand the issues of faith and learn the details about them. In fact, it has been suggested that theological faith should be built on rational foundations as a result of research and examination (investigative faith). On the other hand, beyond the proposition, Mu'tazila considered a contrary belief invalid due to its lack of evidence. However, in today's information and communication society, research on religion and faith can sometimes turn into questioning and conflicts, and unanswered questions can turn into objections that shake the foundations of faith.

Nowadays, some attitudes and behaviors that accompany digitalization bring about moral corruption and religious deterioration in young generations. This situation, which can be described as a kind of moral degradation, has not only individual and family but also social consequences. These kinds of problems, which can be seen in every period of history, can be solved not by moving away, but by remaining faithful to the essence of religion and activating the morality it presents. For this reason, today it is necessary to fundamentally reconstruct the wisdom of religious concepts and rituals, to initiate religious treatments appropriate to today's conditions, and to explain the intelligent foundations of faith issues. As a matter of fact, in the last moment of the Islamic thought tradition, contemporary thinkers are trying to base fundamental concepts and values such as religion, Islam, faith and worship on a wisdom-centered basis.

In this paper, the atheistic movements that emerge will be addressed and discussed critically, drawing attention to the drift caused by the loss of direction. It will be tried to establish the idea that especially among young people, there is an understanding of indifference and worthlessness such as nihilism, not atheism, deism or agnosticism. In the paper, basic Islamic sources and the works of contemporary Islamic thinkers will be examined with an analytical method.

Key words: Kalam, faith, integrity, nihilism, atheism.

NEW AGE (MODERN ÇAĞ) İNANÇ AKIMLARININ OLUŞTURDUĞU İNANÇ PROBLEMLERİ

Dr. Ayşe BAYRAKTAR BARIŞ

Diyanet İşleri Başkanlığı

Başkanlık Vaizi

Özet

20.yy'da ilk olarak Batı'da, New Age olarak tanımlanan inanç akımları, mistik ve spiritüel bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. 1970li yıllardan itibaren bu hareket etkinlik alanını genişletmiş, dünya genelinde kendinden söz ettirir, kendine yıllar içinde birçok taraftar bulur hale gelmiştir.

Günümüz insanı hayatla ilgili anlam karmaşasından kurtulabilmek, sekülerleşen dünyada içinde oluşan boşluk hissini tamamlayabilmek ve bireyci anlayışın oluşturduğu yalnızlık duygusunu gidermek için birtakım manevi arayışlar içinde girebilmektedir. Özellikle din karşıtı söylemlerin arttığı ve din eğitiminin yetersiz kaldığı şartlarda, fertlerin içinde buldukları belirsizlik durumundan kurtulabilmek amacıyla yeni dinsel veya din dışı oluşumların içinde girebildikleri görülmektedir.

Dünya genelinde artan bu hareketlerin çoğunda mistik, ruhani, paranormal, batıl gibi kavramlarla adlandırılan birtakım inanç ve pratikler artmaktadır. Ancak new age hareketleri din, ruhaniyet ve bilimi bir araya getirme iddiasıyla hareket etmektedir. Özellikle Uzak Doğu ve pagan dinlerin doktrinleriyle birlikte kuantum fiziği, frekans ve enerji gibi bilimsel kavramlara atıf yaparak, bilim dünyasından da taraftar kazanma amacı gütmektedir.

New Age inanç akımlarının hiçbirinin gerçek din olmadığı ve İlahi dinlerin öğretilerine bağlı olmadığı açıktır. Bu dinlerin geleneklerine uygun olmayan, daha çok Aborijin, Kızılderili pratikleri, Orta Asya Şamanizm ritüelleri, Hindu Ayurveda ile yoga, Çin Feng Shui ya da Tai Chi gibi çeşitli geleneksel pratikleri kendilerine göre uyarlayarak sunmaktadırlar.

İslam'ın temelini oluşturan Tevhid inancına karşın new age akımlar, herhangi bir Tanrı'nın kutsallığını kabul etmemekte, kutsallığın evrende ve nesnede olduğunu iddia etmektedirler. İslam ahiret saadetini hedefleyen bir din olduğu halde, new age akımlarda ahirete iman yoktur. Reenkarnasyon inancı, insanın tekrar farklı bedenlerde diriltileceği fikri, hakim bir anlayış olarak benimsenmekte, sevap ve günah kavramlarının kabul edilmediği görülmektedir. Bu anlayış ise insanı tamamen dünyevi zevk ve başarıya odaklanmaya sevk etmektedir.

İslam'a göre yalnızca Peygamberler, Allah'tan vahiy almaktadır. Ancak New Age akımlarda inancın merkezinde Allah, vahiy ya da peygamber olmamakta, bilakis inancın merkezinde karizmatik mistik bir guru yer almaktadır. New Age grupları insanlarda açığa çıkmamış potansiyeller olduğunu söylemekte, bazıları ise insanların bir çeşit "Tanrı" olduğunu iddia etmektedirler.

New Age akımlar daha birçok özelliğiyle, inanç ve ritüelleri bakımından eski pagan öğretilerinin, spiritüel ve mistik olguların yeni bir form kazanmasıyla günümüz modern toplumuna sunulmuş halidir. Yeni Çağ söylemi sekülerleşme ve bireyselleşme süreçlerine bağlı olarak

gelişmiş, karmaşık ve çeşitli düşünce ve inançların melez ve senkretik bir yorumu olarak karşımıza çıkmaktadır, New Age inanışlarının pek çoğu, daha eski dini ve spiritüel unsurlardan alınmış olup, psikoloji ve ekoloji başta olmak üzere modern bilim öğeleriyle harmanlanmıştır.

Bu akımların son dönemde İslam dünyasında, tasavvuf geleneğine uygun bir görüntü vererek karşılık buldukları, dini referanslar ile kendilerine taraftar buldukları açık bir gerçektir. Hâlbuki İslam'ın başta Tevhid ilkesine olmak üzere tüm ruhuna aykırı bir inanç taşımaktadırlar. Bu bakımdan, kendini masum, çoğulcu, hoşgörülü, din ve bilim dostu olarak tanıtan New Age akımların ortaya çıkardığı inanç problemleri günümüz insanını ve İslam dünyasını tehdit etmektedir.

BELİEF PROBLEMS CREATED BY NEW AGE RELİGİOUS MOVEMENTS

Abstract

In the 20th century, the religious movements defined as New Age first emerged in the West as a mystical and spiritual movement. Since the 1970s, this movement has expanded its area of activity, has become popular all over the world, and has found many supporters over the years.

Today's people can engage in some spiritual quests in order to get rid of the confusion about life, to complete the feeling of emptiness in the secularizing world, and to eliminate the feeling of loneliness created by the individualist approach. Especially in conditions where anti-religious discourses increase and religious education is inadequate, it is seen that individuals can enter into new religious or non-religious formations in order to escape from the state of uncertainty they are in.

In many of these increasing movements around the world, certain beliefs and practices called concepts such as mystical, spiritual, paranormal and superstitious are increasing. However, new age movements claim to bring together religion, spirituality and science. It aims to gain supporters from the scientific world, especially by referring to scientific concepts such as quantum physics, frequency and energy, along with the doctrines of East Asian and pagan religions.

It is clear that none of the New Age religious movements are true religions and do not adhere to the teachings of divine religions. They adapt various traditional practices that do not comply with the traditions of these religions, such as Aboriginal and American Indians' practices, Central Asian Shamanism rituals, Hindu Ayurveda and yoga, Chinese Feng Shui or Tai Chi, by adapting them.

Despite the belief in Tevhid, which forms the basis of Islam, new age movements do not accept the holiness of any God and claim that holiness is in the universe and objects. Although Islam is a religion that aims for happiness in the afterlife, there is no belief in the afterlife in new age movements. The belief in reincarnation, the idea that people will be resurrected in different bodies, is adopted as a dominant understanding, and the concepts of reward and sin are not accepted. This understanding leads people to focus entirely on worldly pleasure and success.

According to Islam, only Prophets receive revelation from Allah. However, in New Age movements, the center of belief is not God, revelation or prophet, but rather a charismatic mystical

guru is at the center of belief. New Age groups say that there are untapped potentials in humans, and some claim that humans are a kind of "God".

New Age movements, with their many features, are the versions of old pagan teachings, spiritual and mystical phenomena in terms of beliefs and rituals, presented to today's modern society by gaining a new form. The New Age discourse appears as a hybrid and syncretic interpretation of complex and diverse thoughts and beliefs that have developed due to the processes of secularization and individualization. Many of the New Age beliefs are taken from older religious and spiritual elements and combined with modern scientific elements, especially psychology and ecology. blended.

It is an obvious fact that these movements have recently found a response in the Islamic world by giving an image in line with the Sufi tradition and have found supporters with religious references. However, they have a belief that is contrary to the entire spirit of Islam, especially the principle of Tevhid. In this respect, the belief problems caused by New Age religious movements, which present themselves as innocent, pluralistic, tolerant, and friendly to religion and science, threaten today's people and the Islamic world.

V. OTURUM

İMAN VE İSTİKAMET EĞİTİMİ

Oturum Başkanı
Doç. Dr. Burhan İŞLİYEN
Diyaret İşleri Başkan Yardımcısı

ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE AİLEDE İMAN VE İSTİKAMET EĞİTİMİ

Prof. Dr. Muammer CENGİL
Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Din Psikolojisi Anabilim Dalı Başkanı

Özet

İstikamet Allah'ın emniyetine sığınarak, imanı güzel ahlak ve ibadetle hayatın her alanına hâkim kılmaktır. İnsanoğlunun fitratından uzaklaştığında, iman teoriye hapsolüp pratik alana çıkamadığında gerek bireysel gerekse toplumsal alanda inanç ve ahlâki problemler yaşamaya başlar. Toplum bireylerden oluşmaktadır ve fitrat üzere yetişmiş bireylerden oluşan toplumlarda inanç ve ahlâkî problemlerin en asgari seviyede olması beklenir. Bireyin gelişiminin en hızlı olduğu, beceri ve değerlerin kazanıldığı, kişiliğinin temellerinin atıldığı okul öncesi dönem aile içerisinde geçmektedir. Şüphesiz bu dönemde çocukta dini bir görünümünden bahsedilemez fakat fitrata uygun bir şekilde yani dini inanca hazır olarak dünyaya gelen çocuğun bu durumunun devamı açısından aile ortamı önem arz etmektedir. Bireyin dindarlığını diğer kişilik özelliklerinden ayırarak tek başına ele almamız mümkün değildir. Dolayısıyla çocuğun sevgiye dolu, sağlıklı iletişimin olduğu ve dinin yaşandığı bir aile ortamında yetişmesi onun sağlıklı bir kişiliğe ve dini yönelime sahip olmasında son derece önemlidir. Çocuğun annesiyle veya bakımını sağlayan kişiyle kuracağı güvene dayalı bir ilişkinin bulunduğu, fertleri arasın sağlıklı iletişim kanallarının açık olduğu, dini hayatın canlı bir şekilde yaşandığı, Allah'ın korkutularak değil sevgiye dayalı bir şekilde kendisine tanıtıldığı bir aile ortamı şüphesiz hayatı boyunca istikamet üzere bir yaşam sürmesinde son derece önemlidir. Çocukla ebeveyn arasında sevgiye dayalı sağlıklı bir iletişimin kurulduğu ve dini hayatın yaşandığı bir aile ortamı dini gelişim açısından son derece önemlidir. Çünkü çocuk pek çok davranışta olduğu gibi dini davranışları taklit yoluyla ilk olarak ailede öğrenmeye başlar ve çocuk ancak sevdiği kişileri taklit eder. Bu bağlamda biz bu bildirimizde bireyin istikamet üzere bir hayat sürmesinde ailede çocuğun bakımında ve eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususları ele alacağız.

FAITH AND ISTIQAMAH EDUCATION IN THE FAMILY DURING CHILDHOOD

Muammer CENGİL, Prof. Dr.

Hitit University Faculty of Theology

Head of the Department of Psychology of Religion

Summary

Istiqamah is to take refuge in the safety of Allah and to make faith (iman) dominant in all areas of life with good morals and worship. When human beings move away from their nature (fitrah), when faith (iman) is confined to theory and cannot be put into practice, they begin to experience problems of faith (iman) and morality both in the individual and social spheres. Society is composed of individuals, and it is expected that faith (iman) and moral problems will be at the minimum level in societies consisting of individuals who have grown up in accordance with their nature (fitrah). The pre-school period, in which the development of the individual is the fastest, skills and values are acquired and the foundations of his/her personality are laid, is spent in the family. Undoubtedly, a religious outlook cannot be mentioned in this period, but the family environment is important for the continuation of this situation of the child who is born in accordance with the fitrah (nature), that is, ready for religious belief (iman). It is not possible to deal with the individual's religiosity alone by separating it from other personality traits. Therefore, it is extremely important for the child to grow up in a family environment full of love, healthy communication and religion to have a healthy personality and religious orientation. A family environment where the child has a trusting relationship with his/her mother or caregiver, where healthy communication channels are open between its members, where religious life is lived vividly, and where Allah is introduced to him/her in a loving way rather than by intimidation is undoubtedly extremely important in leading a life of istiqamah throughout his/her life. A family environment where a healthy communication based on love is established between the child and the parents and religious life is lived is extremely important for religious development. Because, as in many behaviours, the child first starts to learn religious behaviours through imitation in the family and the child imitates only the people he/she loves. In this context, in this paper, we will discuss the issues that should be considered in the care and education of the child in the family in order for the individual to lead a life of istiqamah.

HZ. MUHAMMED'İN (SAV) İMAN VE İSTİKAMET EĞİTİMİ

Doç. Dr. Kasım KOCAMAN

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Özet

Dünya tarihi gözden geçirildiğinde genel anlamda inançsız ve dinsiz bir toplum varlığına tanıklık edilmez. Din, insanın dünyayı daha anlamlı hale getirmesinde en önemli yapıların başında gelmektedir. Dünya kültür ve medeniyetleri araştırıldığında dinî motife sahip olmayan bir kültür ve medeniyet neredeyse yoktur. Peygamberler ise bu dinlerin ilk muallimleri, öğretmen ve eğitimcileri olmuştur. Bu dinlerin sonuncusu olan İslam'ın Peygamberi Hz. Muhammed (sav) iman/itikad, ibadet, muamelat ve ahlaki yönü bulunan ilahi öğretileri insanların fikri, kalbi ve ameli inanış ve davranış haline getirmelerini sağlayacak eğitim faaliyetlerinde bulunmuştur. Hz. Muhammed'in İslam'ın öngördüğü insan tipini yetiştirmek için gerçekleştirdiği eğitim- öğretim faaliyetlerinin merkezinde Allah'a imanın yer aldığını söylememiz mümkündür. Zira din merkezinde yer alan iman sayesinde dini hayatın tüm yönleri anlam ve değer kazanmaktadır. Genel olarak iman kalbi bir olgu gibi algılsa da bilgi, duygu ve eylem boyutları bulan çok yönlü bir kavramdır. Bu özellikleriyle iman, aynı zamanda eğitimi söz konusu olan bir davranıştır. Nasıl ki tüm eğitim davranışları bir inşa sürecini gerektirir. İman da her hangi bir davranış gibi öğrenilebilir ve öğretilbilir bir inşa sürecinde meydana gelir. İslami literatürde iman ile ilgili ayet ve hadislerin içeriği, tefsirleri ve şerhleri incelendiğinde bu kavramın bilgi, duygu ve fiil gibi boyutları olan ve hatta bir dünya görüşünü ve yaşam biçimini yansıtacak anlam zenginliğine sahip olduğunu görülmektedir. Hz. Peygamber de başta Allah'a iman olmak üzere ve onunla ilintili ilahi öğretileri nazari bir olgu olmaktan çıkarıp eğitim-öğretim yoluyla birer insan davranışına dönüştürmüştür.

Modern pedagoji ve eğitim bilimlerinde davranışların eğitim-öğretim sürecinde benimsenen teorik ve pratik anlayış ile Hz. Muhammed'in (sav) eğitim-öğretim faaliyetlerinin birebir örtüşmediği, bununla birlikte benzerliklerinin söz konusu olduğu malumdur. Bu benzerlikleri de göz önünde bulundurarak daha geleneksel bir bakış açısıyla iman ve istikamet eğitimi bağlamında Hz. Muhammed'in (sav) eğitim anlayışını lisan-ı hal ve lisan-ı kâl kavramlarından ilham alarak rol model olma ve etkileyici anlatım ana başlıkları altında değerlendirmek mümkündür. Hz. Peygamber iman ve istikamet kavranın anlam içeriğinin oluşturan hususların eğitiminde önce kendisi rol model olmuş ve bunun gereğinin en güzel bir biçimde uygulamıştır. Kur'an'dan aldığı ilhamla konunun özelliği, muhatapların ilgi, ihtiyaç ve anlayış seviyelerini dikkate olarak etkili bir tarzda konuşarak insanları imana davet etmiş ve istikamet üzerinde tutmayı başarabilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Hz. Muhammed, İman, İstikamet

FAITH AND DIRECTION EDUCATION OF MUHAMMAD (PBUH)

Abstract

When world history is reviewed, the existence of a society without faith and religion is not witnessed in general. Religion is one of the most important structures in helping people make the world more meaningful. When the world's cultures and civilizations are researched, there is almost no culture or civilization that does not have a religious motif. Prophets were the first teachers, teachers and educators of these religions. Prophet of Islam, the last of these religions. Muhammad (pbuh) carried out educational activities that would enable people to convert the divine teachings of faith/belief, worship, actions and moral aspects into belief and behavior in their minds, hearts and deeds.

It is possible to say that faith in Allah is at the center of the education and training activities carried out by Muhammad (pbuh) to raise the human type envisaged by Islam. Because, thanks to faith at the center of religion, all aspects of religious life gain meaning and value. Although faith is generally perceived as a heartfelt phenomenon, it is a multifaceted concept that has dimensions of knowledge, emotion and action. With these features, faith is also a behavior that requires education. Just as all educational behaviors require a construction process. Faith, like any behavior, occurs in a process of construction that can be learned and taught. When the content, interpretations and commentaries of the verses and hadiths about faith in Islamic literature are examined, it is seen that this concept has a wealth of meanings that have dimensions such as knowledge, emotion and action, and even reflect a worldview and lifestyle. The Prophet transformed the divine teachings, especially faith in Allah, from a theoretical phenomenon into human behavior through education and training.

In modern pedagogy and educational sciences, the behaviors of the Prophet Muhammad with the theoretical and practical understanding adopted in the education process. It is known that the educational activities of Muhammad (pbuh) do not coincide exactly, but there are similarities. Considering these similarities, from a more traditional perspective, in the context of faith and direction education, Hz. It is possible to evaluate Muhammad's (pbuh) understanding of education under the main headings of being a role model and impressive expression, inspired by the concepts of language of status (lisan-ı hal) and language of qal (lisan-ı kâl). Hz. The Prophet himself became a role model in the education of the issues that constitute the meaning of the concept of faith and direction, and he implemented this in the best possible way. With the inspiration he received from the Quran, he invited people to faith and managed to keep them on the right path by speaking effectively, taking into account the nature of the subject, the interests, needs and understanding of the interlocutors.

Key Words: Education, Hz. Muhammad, Faith, Direction

أخلاقيات العلم والعلماء، هل يمكن الحديث عن شرط أخلاقي للعلم في إطار العلوم الإسلامية؟

دراسة نظرية وتطبيقية في إطار علوم الحديث

ملخص البحث

تهدف هذه الورقة لدراسة علاقة العلم والعلماء بالأخلاق نظرياً وتطبيقياً، وقد تم اختيار علوم الحديث حقلاً للدراسة التطبيقية وهذا لأسباب بينت في مكانها، فرضية البحث تقوم على أن العلم في الإسلام قد ربط بشرط أخلاقي، انطلقت الورقة من فهم العلم في إطار الكتاب والسنة، ثم تم البحث في أقوال المفكرين الإسلاميين حول العلم وتحليلها لفهم العلاقة التي تحكم بين العلم والأخلاق. في قسم الدراسة التطبيقية تم البحث عن مكانة الأخلاق في إطار علوم الحديث وخاصة على المستوى النقدي، ويرجع سبب اختيار علم الحديث لأن السؤال الأخلاقي من أهم المسائل في هذا العلم، وتلمس هذا من خلال مفهوم العدالة. لقد شكّل هذا المصطلح مدخلاً مهماً للبحث لفهم البعد الأخلاقي التطبيقي في هذا العلم. توصلت الورقة إلى أن العالم في الفكر الإسلامي ينظر إليه من زاوية الإنسان الكامل، لذلك تم التأكيد على البعد الأخلاقي في العلم والعالم وتم التحذير من خطورة فقدان الأخلاق فيه، وهذا يفسر كثرة المؤلفات في أخلاق العلم والعلماء.

الكلمات المفتاحية

العلم، العالم، أخلاق، علم الحديث، العلوم الإسلامية، العدالة، أدب.

İLİM VE ALİMLERİN AHLAKÎ ŞARTLARI, İSLÂMÎ İLİMLER ÇERÇEVESİNDE İLMİN AHLAKÎ BİR ŞARTINDAN BAHSEDİLEBİLİR Mİ? HADİS İLMİ ÇERÇEVESİNDE TEORİK VE PRATİK BİR ÇALIŞMA

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed SİDDİK

Karabük Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Özet

Bu çalışma, nazarî ve tatbikî olarak ilim, âlim ve ahlâk arasındaki ilişkiyi incelemeyi hedeflemektedir. Çalışmanın hipotezi, İslam'da ilmin ahlaki bir şarta bağlı olduğunu göstermektedir. Kuran ve Sünnet çerçevesinde ilmin mahiyetini tespit eden bu çalışma, İslâm düşünürlerinin ilim ve âlim kavramlarının ne olduğu meselesiyle ilgili sözlerini inceleyip tahlil etmeye çalışmıştır. Tatbikî kısımda hadis ilmi çerçevesinde ahlâkın ve ahlâkî meselelerin hadis ilmindeki yeri incelenmiştir. Hadis ilminin seçilme sebebi, ahlâk olgusunun bu ilmin meseleleri arasında büyük bir yere sahip olmasıdır. Bu önem râvilerin ahlâkî durumunu inceleyen "adalet" kavramından da anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu kavram, hadis ilminde ahlâk boyutunu ve özellikle tenkit noktasında ahlâkın etkisini incelemek için bir giriş teşkil etmektedir. Çalışma, İslam düşüncesinde âlimin kendisine insan-ı kâmil zâviyesinden bakıldığını, dolayısıyla hem ilimde hem âlimde ahlâkın öneminin vurgulandığı, ahlâktan yoksun ilim ve âlimden sakındırıldığı neticelerine ulaşılmaktadır. Aslında bu durum, âlimlerin taşıması gereken ahlâk ve edep ile ilgili çok eserin yazılma sebebini de izah etmiş olacaktır.

Anahtar kelimeler İlim, âlim, Ahâk, Hadis ilmi, İslâmî İlimler, Adalet, edep

**ETHICS OF SCIENCE AND SCIENTISTS, CAN WE TALK ABOUT AN ETHICAL
REQUIREMENT FOR SCIENCE IN THE FRAMEWORK OF ISLAMIC SCIENCES
THEORETICAL AND APPLIED STUDY IN THE FRAMEWORK OF HADITH SCIENCE**

Abstract

This paper aims to study the relationship of Science and scientists with ethics theoretically and practically. Hadith Sciences have been chosen as a field of Applied study and this is for the reasons indicated in its place. The research hypothesis is based on the fact that science in Islam has been linked to a moral condition. The paper started from understanding science within the framework of the book and the Sunnah. Then the statements of Islamic thinkers about science were researched and analyzed to understand the relationship that governs between science and ethics. The reason for choosing the science of Hadith is because the ethical question is one of the most important issues in this science, and we touch this through the concept of Adalah. This term has formed an important research input for understanding the applied ethical dimension in this science. The paper concluded that the world in Islamic thought is viewed from the angle of a complete human being, so the moral dimension in science and the world was emphasized and the danger of losing morality in it was warned, and this explains the abundance of literature on the ethics of Science and scientists.

Key words: Science, scholar, Ethics, Hadith science, Islamic Sciences, Adalah

KARAKTER EĞİTİMİNDE İSTİKAMETİN YERİ

Dr. Mustafa TOPCU
Karatay İlçe Müftülüğü
Uzman Vaiz

Özet

İslâm geleneğinde ve ülkemizde daha çok “ahlâk”, “huy” ve “mizaç” kavramları ile ifade edilen karakter kavramı: “İnsan nefsinde yerleşen, hiçbir fikrî zorlama ve baskı olmaksızın düşünmeden kolaylıkla ortaya çıkan bir meleke.” olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde ise “Bir bireyi veya ırkı diğerlerinden ayıran kişisel vasıflar, aklın özel yapısı, ahlâkî ve zihinsel özelliklerin toplamı.” şeklinde tarif edilmektedir. Sanayi devrimiyle beraber, toplumların temel dinamiklerinde çok hızlı bir değişim meydana gelmiş, birçok kavram ve insânî kurum bundan olumsuz etkilenmiştir. Kur’ân’da belirtildiği üzere en güzel surette yaratılan insanın iyiye meyleden bir yapıda olması gibi doğuştan getirdiği fitrî davranış özelliklerinin özellikle sanayi devrimiyle beraber çeşitli faktörlerin de etkisiyle bozulmaya başlaması hatta yok olması, insanoğlunun belirli bir program dâhilinde temel ahlâkî değerleri kazanıp içselleştirmesi için önemli bir desteğe ihtiyaç duymasını da zorunlu kılmıştır. Seküler bir yaşam biçiminin herkesi bir şekilde etkilediği günümüz dünyasında bireysel bir yaşam tarzının ön plana çıkması, internet gibi kitle iletişim araçlarının olumsuz etkileri ve aile yapısındaki hızlı değişimler, sabit karakterli insanlara olan ihtiyacı her geçen gün daha da artırmaktadır. Günümüzde bu tür insanların yetiştirilebilmesi adına okullarda ve farklı kuruluşlarda karakter eğitimi programları uygulanmaya başlamıştır. Modern anlamda ahlâkî değerler, etik ve vatandaşlık eğitimi gibi konularda 19. yüzyılda Amerika’da ortaya çıkmış bir kavram olan karakter eğitiminin temelleri, Antik Yunan’a kadar gitmektedir. Bu kavram; Batı’da “ahlâk eğitimi”, okullarda “Ethics”, Asya ülkelerinde ise “Moral Education” şeklinde kullanılmaktadır. Dinimize göre ise karakter eğitiminin en önemli koruyucu ve eğitici hasletlerinden birisi istikamet üzere bir yaşam sürülmesidir. Sağa sola sapmadan belirlenen herhangi bir yönde itidal üzere hareket etmek ve devamlılık göstermek olarak tarif edilen istikamet, kişinin sırât-ı müstakîm üzere devamlılığın en büyük garantisidir. Kur’ân ve sünnet; istikamet kavramı ile insanı aslî fitrat çizgisinde tutmaya çalışmıştır. Bu durumda istikameti merkeze almadan Allah’ın rızasına ulaşmak mümkün olmayacaktır. Söz ve fiillerde istikamet devamlılığı sağlanmadığı zaman meydana gelen yozlaşmalar neticesinde insanca düşünüp yaşayabilme, kendini gerçekleştirebilme ve kâmil bir insan olma imkânı kalmayacaktır. Bu sebeple bugünkü anlamda karakter eğitiminin en önemli unsurlarından birisi istikamet üzere bir yaşam prensibi edinilmesidir. Bu araştırmada istikamet kavramının karakter eğitimindeki yeri Kur’ân ve Hz. Peygamberin sünneti kaynaklı bilgiler rehberliğinde modern dönem bilgileri ile beraber açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, İstikâmet, Peygamberimiz, Karakter, Karakter Eğitimi.

THE PLACE OF STRAIGHTNESS IN CHARACTER EDUCATION

Abstract

The concept of character, which is expressed with the concepts of "morality", "habit" and "temperament" in the Islâmic tradition is defined as "a faculty that is established in the human soul and emerges easily without thinking, without any intellectual coercion or pressure and as the sum of moral and mental qualities that distinguish an individual or race from others, and the special structure of the mind and personal qualities. A very rapid change occurred in the basic dynamics of societies with the Industrial Revolution, and many concepts and human institutions were negatively affected by that. As stated in the Qur'an, the inherent behavioral characteristics of humans, created in the best form, such as being good and having a structure that tends to be good and beautiful, and their deterioration or even disappearance over time, especially with the industrial revolution, under the influence of various factors, has also required for human beings to need significant support and criteria to acquire and internalize basic moral values within a program. In today's world, in which a secular lifestyle influences everyone in some way, the emergence of an individual lifestyle, the negative effects of the mass media like Internet, rapid changes in family structure increase the need for people with fixed characters as days pass. Nowadays, character education programs have started to be implemented in schools and different organizations to train such people. The foundations of character education, a concept that emerged in America in the 19th century on some issues such as ethical values, ethics, and citizenship education in the modern sense, go back to Ancient Greece. This concept is referred to as moral education in the West, "Ethics" in schools, and "Moral Education" in Asian countries. In terms of our religion, one of the most important protective and educational characteristics of character education is to live a straight life. Straightness, defined as acting temperately and showing continuity in any direction determined without swaying from side to side, is the greatest guarantee of continuity in one's straight path. The Quran and the Sunnah have tried to keep humans in line with their original nature with the concept of a straightness. In this case, it will not be possible to reach God's mercy without focusing on the straightness. As a result of corruptions that occur when straightness and continuity of straightness are not achieved in words and actions, there will be no possibility of thinking and living humanely, realizing oneself, and becoming a perfect human being. Therefore, one of the most important elements of character education in today's sense is the acquisition of a principle of straight life. In this study, the place and importance of the concept of straightness in character education is explain together with modern-period information under the guidance of information sourced from the Quran and especially the Sunnah of the Hz. Prophet.

Key Words: Tafsir, Straightness, Our Prophet, Character, Character Education.